ÇINARALTI

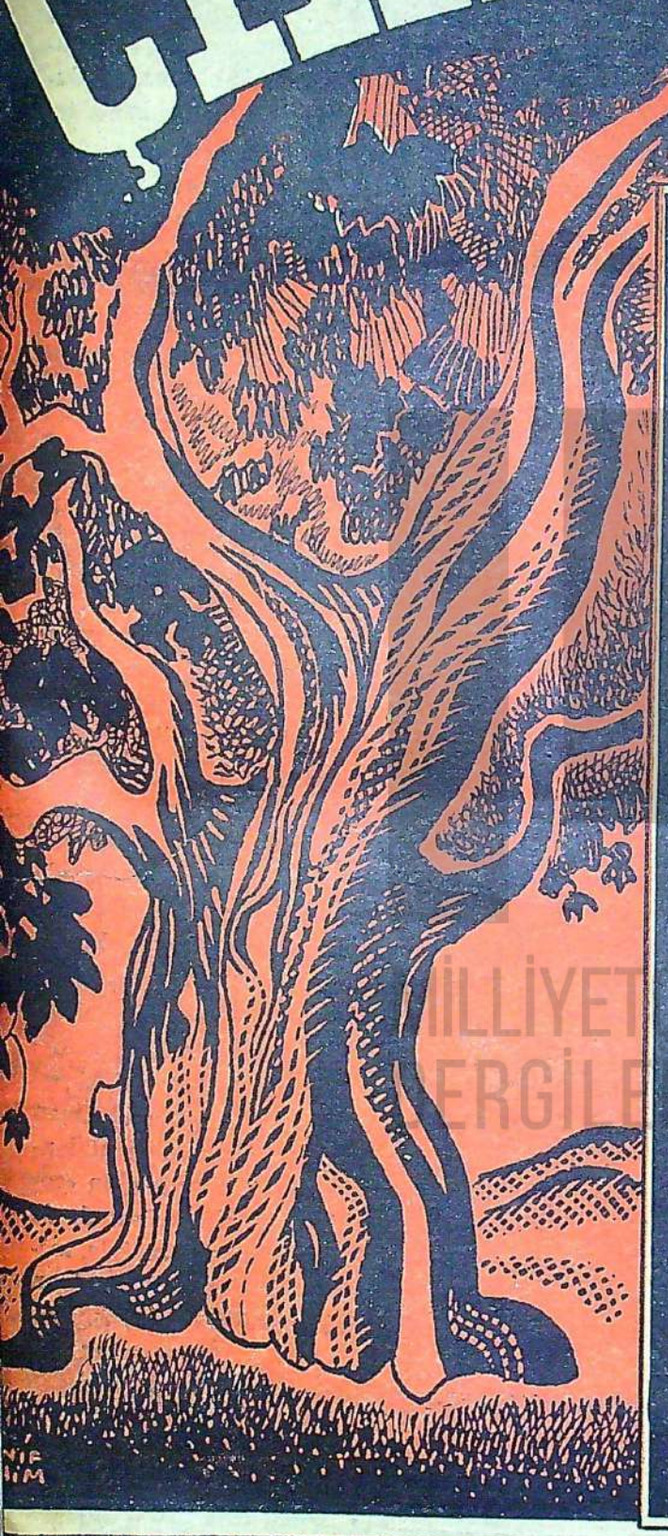

BU SAYIDA :

TÜRK ARİSTOKRASİSİ
Orhan Seyfi ORHON

HALET SAİT EFENDİ
Hem Zeki, Hem Natuk, Hem Zalim, Hem Kndar Bir Devlet Recülü
Yazan : Ali Canib YÖNTEM

CEM SULTANIN KIZI
Adnan GİZ

ÇELEBİLER
Dr. M. Hakkı AKANSEL

MİLLİYETVE GELENEK
O. S. O.

HİCRET
(Şiir)
Zafer ARIKBAĞ

TÜRK RAPSODİSİ
(Şiir)
İskender Fikret AKDURA

(ÇINARALTI) nın yeni romanı:
B E Y A Z S E L V İ
Halide Nusret ZORLUTUNA

Kıymetli edibimiz Halide Nusret Zorlutuna'nın Çınaraltı için yazdığı bu çok güzel romanı bu sayıdan itibaren tefrikaya başlıyoruz.

MİLLİYETÇİ
SÜRGİLER

HAFTALIK
FİKİR VE SANAT
MECMUASI

Sayı :124
Kuruş : 15

537

YENİ ÇIKTI

Yeryüzünde Türkler

Hüseyin Namık ORKUN

Türk ırkının yeryüzünde nerelerde ne kadar olduğunu, Türk boylarının adlarını, tarihlerini, hayatlarını, hususiyetlerini bildiren bu kıymetli eser (*Çınaraltı*) yayını tarafından çok zarif bir cilt halinde çıktı. Fiatı (100) kuruştur.

Umumî Satış Yeri: İstanbul, Ankara Caddesi (ÇINARALTI) İdarehanesi No. 47

T. İŞ BANKASI

Küçük Cari Hesaplar

1944 İKRAMİYE PLÂNI

KEŞİDELER : 28 İk. kânun, 2 Mayıs, 25 Ağustos, 1 İk. teşrin tarihlerinde yapılır.

1944 İKRAMİYELERİ :

1 adet ARSA (Ankarada Kavaklıderede 1024 M² - İmar ada No. 254 Parsel No. 3)

1	»	2000 Liralık	= 2000. —	Lira
3	»	1000 »	= 3000. —	»
4	»	500 »	= 2000. —	»
10	»	200 »	= 2000. —	»
10	»	100 »	= 1000. —	»
100	»	50 »	= 5000. —	»
150	»	25 »	= 3750. —	»
300	»	10 »	= 3000. —	»

Türkiye İş Bankasına para yatırmakla yalnız para biriktirmiş ve faiz almış olmaz, aynı zamanda talihinizi de denemiş olursunuz.

Millî Piyango

Talihinizi denemek için en güzel fırsat (Millî Piyango) biletlerinden hiç olmazsa bir tane almaktır. Bu bilet sizi zengin edebilir. Bu sefer talihiniz olmasa bile bunu almakla memleketinize küçük bir hizmette bulunduğunuzu düşünerek teselli olabilirsiniz.

HASTALIKLARLA SAVAŞTA »Bayer« MARKASI

İnsanlar kendilerini bilelidenberi, tarihlerinde hastalıklar kötü bir rol oynamıştır! Salgınlar, milletleri yok eder ve Sıtma v. s. sıcak memleket hastalıkları geniş bölgeleri yaşanılmaz bir hâle sokardı. Bütün dünyaca meşhur »*Bayer*« ilâçlarının meydana çıkmasile, Alman ilminin muvaffakiyetleri takdire değer bir nisbette yükseldi.

Bugün bulaşıcı hastalıkların salgın halinde yayılmaları önlenmiş, hattâ bazılarının büsbütün ortadan kaldırılmış olması, ölüm veya daimî malûliyete sebep olan bir çok başka hastalıkların emin bir surette şifalandırılmış bulunmasında »*Bayer*« markalı Alman ilâçlarının da büyük hissesi vardır.

Konuşmalar

Bay Hüseyin Avni İlteroğlu:

— «Ağlar hey» isimli şiiriniz, gerek vezin, gerek kafiye ve gerekse mâna bakımından hatalı. İnsan ya dört başı mamur, şekilli şiir yazmalı, yahut ta bazılarının yaptığı gibi tamamen serbest..

Sizin birinci şekli tercih ettiğinizi görüyoruz. Görüyoruz ama, bunun için de nazım tekniğini iyice bilmek lâzım. Aynı kelimeler kafiye olmaz.

«Peşinden» ve «dilinden» de kafiye değildir. Çünkü aynı olan «inden» eklerini atar kelimelerin asıllarını bırakırsak, «peş» ve «dil» kalır ki bunların kafiye olmadığı meydandadır.

Gülmeyince ona olurmuş meğer, mısraında ne mâna var, ne doğru Türkçe..

Şimdilik yazmayı bir tarafa bırakıp, okumanız, öğrenmeniz ve bol, bol çalışmanız lâzım... Sonra yazmıya başlayınız...

Bay İ. Ergin:

— «Şefkat» adlı şiirinizde herşeyden evvel hususî hayatımıza ait izler görülüyor. Halbuki herkesin okuması lâzımgelen şeylerin daha umumî olması lâzım..

Sonra, sizde de nazım tekniğine ve mânaya ait kusurlar var.. Bunları düzeltmelisiniz.

On bir heceli şiirler ya (6+5) li veya (4+4+3) olarak yazılır. Doğrudan doğruya, duraksız «11» hece kullanmak doğru değildir.. ve bu şekilde âhenk te temin edilemez.

Çok okuyun.. Bilhassa nazım tekniğini öğrenin.. ve sonra da, herkesi alâkadar edecek şeyler yazmıya çalışın olmaz mı?

Bay Orhan Türkdoğan:

— Yukarıdaki arkadaşlarımıza verdiğimiz cevaplar sizi de alâkadar eder. Onları dikkatle okuyun. «Anda» «yolunda» ile «ırkıdır» «hakkıdır» ile kafiye olmaz.

Bir de şimdiye kadar, yüzlerce hattâ binlerce defa tekrar edilmiş şeyleri tekrar etmekten çekinmelisiniz. Yeni ve kendinize has şeyler bulmıya çalışmalısınız. Muvaffakiyet ancak böyle yapmakla elde edilebilir. Selâmlar..

Bay Salâhattin Şimşek:

— Ne tuhaf.. Bu hafta verdiğimiz cevapların, hepsinde, nazım tekniğine ait kusurlardan bahsettik. Bakın sizde de aynı hatalar var. Bir defa şiirinizin ismi ne kadar eski.. «Ahuzar».. Yazınızdan genç olduğunuz anlaşılıyor.. Bir inkılâp çocuğunda bu kadar eski kelime neden?

Kafiyelerinizin hepsi «osenans». Yani yarım kafiye.. Gerçe bu halk edebiyatında makbul sayılır ama bu kadar fazlası da göz karartıyor..

Siz de söylenmiş şeyleri tekrar ediyorsunuz. Üç kıtalık şiirinizde, yeni hiç bir şeye raslamadık.

Buna rağmen, çalışırsanız muvaffak olabilecek, bir istidat karşısında olduğumuzu zannediyoruz..

Bay İhsan Bingöl:

— Siz aruzu muvaffakiyetle kullanan bir kalem sahibisiniz. İyi bir muvaffakiyet. Yalnız, başkasının tesirinden kurtulmanız lâzım.. Meselâ

Bak küstü gönül, ömrünün en körpe çağında.

mısraı ile başlıyan şiiriniz, Edip Ayeli hatırlatıyor. Kendi sesinizi terennüm etmelisiniz. Ve şiirleriniz, bunu yapabilecek bir kabiliyette olduğunuzu gösteriyor.

Sorduğunuz, şairimiz, maalesef hâlâ rahatsızdır. İyileşir, iyileşmez, yazılarını tekrar Çınaraltı sütunlarında okuyacağınıza emin olunuz. Hakkımızda gösterdiğiniz samimî hislere teşekkür ederiz.

Bay Sa'n Demircan:

— Siz ara sıra, kusursuz, güzel şiirler yazıyorsunuz. Bu son şiiriniz o kadar iyi değil. «Yapam» kelimesi bu günün şiir lisanında kullanılmıyor artık.

Deyin, ölüm mü? arsız

mısraında, «arsız» kelimesi yerinde kullanılmamış.

Son kıtadaki iki mısra:

Takat bitti, söyleyin,
Ne yapayım canımı.

Şeklinde olsa, biraz daha iyi oluyor ama yine güzel değil.

Çok okuyun, çok çalışın. İstidadınız var. Muvaffak olabilirsiniz.

Bay Faik Salim Özyurt:

— Gönderdiğiniz iki parça şiiri tetkik ettim. «Ey gönül» isimlisinde yer, yer güzellikler var. Nazım tekniği bakımından da kusursuz. Yalnız bazı mâna hataları var.

Meselâ şu:

Yıllarca anan gönlüm

mısraında olduğu gibi. Buradaki «anan gönlüm» ü, son mısradaki «yanan gönlüm» e kafiye olsun diye kullandığınız anlaşılıyor. Yoksa gönlün «anmak» gibi bir vasfı olmadığını siz de bilirsiniz. Kafiye yapmak zoriyle, mânaca kusurlu terkipler kullanmaktan çekinmelisiniz. Kafiye sizi peşinden sürüklememeli. Yine aynı mâna kusuru,

İşte, bu dert mezarın

mısraında da görülüyor. İkinci kıta güzelce..

Tükenmez acın senin
Âlem yabancın senin
Her işkence, ıstırap
Başında tacın senin.

Fakat, bunda da bir şeyler yok. Siz daha iyi, daha güzel şeyler yazabilirsiniz. Ama çalışmak şartile...

Bu Sayıda:

Beyaz Selvi

Pek ince, pek hisli şair ve romancımız Halide Nusret Zorlutuna'nın «Çınaraltı» için hazırladığı bu güzel romanı bu sayıdan itibaren tefrikaya başlıyoruz. Okuyucularımızın bu kıymetli eseri büyük bir zevk ve alâka ile takip edeceklerine şüphemiz yoktur.

MİLLİYET BÜLTENİ

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 124 — 5 Şubat 1944 Cumartesi

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınaraltı Yayınevi. No. 47

Telefon : 22129

Fiatı: 15 Krş.

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Cilt : 5

Türk Aristokrasisi

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

Bu derece geri kalışımızın en büyük sebebi, bence, Osmanlı saltanatı devrinde bir Türk aristokrasisinin teşekkül edememesidir. Fatihin, Çandarlı Kara Halil paşayı idamı, bana, bu yıkılışın bir sembolü gibi görünüyor. Osmanlı tarihleri, katil sebepleri arasında şunu da kaydediyorlar: Murat zamanındanberi Veziriâzamlığın Çandarlı ailesine münhasır gibi kalışı!

Fakat keşke, Çandarlı ailesi bu inhisarını muhafaza edebilseydi! Keşke, Çandarlılar gibi, yüksek devlet makamına adam yetiştirmek imtiyazına sahip aileler türeseydi!.. Kudretin, servetin, asaletin köklerini meydana getirecek bu aileler Türk aristokrasisini doğuracaktı. Asırlarca süren refah ve iktidarın incelettiği udamlar elit tabakasını teşkil edecekti. İlim, tefekkür, zevk, sanat, şahsiyet, seciye... Herşey o kaynaktan feyiz alacaktı. Türk cemiyetinin müstesna kıymetlerini orda görecektik. Orda, bu toprağa en derin köklerle bağlı vatanseverler, orda nesillerce süren bir kültür hayatının yükselttiği zekâlar, orda eğilmiyen asil başlar, orda ruh üstünlüğü, orda soy temizliği, orda şeref ve haysiyet... Hâsılı bu gün hasretini duyduğumuz ne varsa ordaydı. Devlet makamının başına uşaklar, devşirme çocukları, hadım ağaları geçemiyecekti. Bir gün gelip te bu aristokrasi barajı yıkıldığı zaman onun feyzi her tarafa taşacaktı. Heyhat, bu olamadı! Kuvvetli bir hassa ordusu saltanatı avucuna aldı. Ocaklının istediği oldu. Onun beğendiklerine devlet baş eğdi. Kazanlar kaldırıldı. Ayak takımının çıkardığı ihtilâller koptu. Nihayet, memlekete belâ olan bu ocak yıkıldığı zaman devletin temelleri de çürümüştü. Kendimizi, artık hiçbir şey yetiştiremiyen çorak bir toprağın üzerinde bulduk. Siyasî katillere mal müsaderesini de katmak gibi şeytanî bir icat kimin eseridir, bilmiyorum. Fakat onun neticesi budur, bu günkü zavallı Türkiye! Bana kalırsa kabahati başka şeyde bulmamalı: Ne taassupta, ne cehalette, ne Şark zihniyetinde... Asıl sebep, bence, bu ocak tahakkümünün bir Türk aristokrasisinin teşekkülüne imkân bırakmaması, bütün kıymetleri yakıp yıkması, bizi âdeta kökümüzden kurutmasıdır!

Orhan Seyfi ORHON

ABONE ŞARTLARI
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için :
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez. Bize neşredilmek üzere gönderilen eserlerden bir telif hakkı istenemez.

Yazan: Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Çelebiler

.....

Bir Milleti Yükselten O Milletin Çelebileridir.

BİR MİLLET YÜKSELTEN:

Bir milleti yaşatan, yükselten, o milletin başında olması, o milleti idare etmesi lâzımgelen güzideler, seçginler, çelebiler sınıfıdır. Çelebilerin yetişmesi için hür bir muhit gerektir. Onlar, uşak ruhlu bir muhitte gelişemezler. Onlar, insanlığın şeref ve haysiyetten başka bir şey olmadığına inanmışlardır. Onlar, kimseye dalkavukluk etmezler, etek öpmezler, sükûti, mütevazıdırlar. Kendilerini öne sürmezler, dairelerde, hususi evlerde misafir odalarının koltuklarını aşındırmazlar. Geniş bilgili, kavrayıcı görüşlü, olgun kişilerdir. Balolarda, eğlence âlemlerinde, gardenpartilerde, sefarètlerin resmî ziyafetlerinde görünmezler; yalnızlığı, sessizliği, sükûneti seçmişlerdir. Verilen vazifeleri büyük bir ciddiyet ve vicdanla yaparlar. Âmirlerine hoş görünmek için yaltaklanmazlar. Onun için, çelebiler, istibdadın, karakuşî hevesin, kibir ve gururun hüküm sürdüğü diyarlarda ve devirlerde ortaya çıkmazlar. O vakitler, memleketin hakikî kıymetleri olan bu insanlardan memleket istifade edemez. Ve böyle memleketler de batmıya doğru giderler. Memleketin başında bir Babur, bir Ekber şah, bir Fatih bulundu mu, o zaman, çelebiler meydana çıkarlar, ve bu gibi hakikaten büyük hükümdarlara var kuvvetlerile yardım ederler. Ve o zaman, bu gibi memleketler yükselir. Aksine, bir Neron, bir Deli İbrahim geldi mi, çelebiler birer köşeye çekilirler, ve böyle memleketler de inkıraza doğru hızla yol alırlar.

Bu yukarıki fikirleri üç misal ile aydınlatalım:

CENTİLMENLER:

1935 de, o vakit İngiltere Hariciye Nazırı olan Sir John Simon, Pariste çıkan (Le Temps) gazetesinin teşebbüsü ile, 28 şubat 1935 tarihinde, Pariste: (İngilteredeki parlâmento idaresi hakkında bazı düşünceler) isimli bir konferans vermişti. (2 mart 1935 tarihli (Le Temps) nüshasında çıkmıştır.) İngiliz Hariciye Nazırı, İngilizlere mahsus olan, ve gayet ciddî işlerde bile ince ve şakacı zekânın payını unutmıyan bir ruh durumu (humour) ile, şöyle söylemişti: (Bir tabiat bilgileri âlimi, İngilteredeki hayvanlar hakkında bir kitap yazmıştı. Bu kitapta şöyle bir fasıl vardı : (İrlândanın yılanları), ve faslın altına da sadece şu kelimeleri yazmış ve faslı kapamıştı: (İrlândada yılan yoktur) Onun gibi, ben de, sizlere: (İngilterede anayasa yoktur) dersem hayret edeceksiniz ve bana inanmıyacaksınız. Fakat, hakikat budur : İngilterede, (mektup), yazılmış ve kanuni bir şekil almış bir anayasa yoktur. Keza, İngilterede, Başvekilin salâhiyetlerini tâyin ve tespit eden bir kanun, bir nizamname yoktur. **Biz İngilizler, kanunlardan, metinlerden ziyade, idare adamlarımızın seciyesine, ahlâkına, yurtseverliğine güveniriz.** Bizim idare usulümüzün, kanun ve nizamnamelerden, metinlerden ziyade, örflere, türeye, sessiz fakat devamlı bir tekâmüle (evrim-evolution) a tâbi olduğunu size anlatmak için, İngilterede kabinenin ve Başvekilin vaziyetlerini size izah edeyim...).

***

ŞÖVALYE TİPİ:

(Şövalye tipi ölüyor. Bu tip, şüphesiz bir (prejüje-hürafe) dir. Fakat, öteki tipler de böyledir. Bu, muayyen bir hayat şekli, yani hayatı muayyen bir şekilde anlayış tarzıdır. Bunun ortadan kalkması bir kayıptır. Mânevî cesaret, idealizm (ülkücülük), feragat, sadakat, fikirlerde asalet, maddî menfaatlere tenezzül etmemek. Bu gün, bu çeşit insanın yerini alan öteki insan tipleri bunun yerini tutamaz. Bu, insanlık için, tamirine imkân olmıyan bir kayıptır. İngiliz centilmeni, şövalye nümunesinden de üstündür. (İntellectualisé - zihnîleşmiş), ve (universalisé - cihanîleşmiş) olmak şartile. Fakat, bu tipin gerçekleşmesi, şövalye tipinin gerçekleşmesinden daha güçtür. En yüksek mânasında bir centilmen olabilmek için, (harikulâde bir ırk kültürü), — yani: soy asaleti — lâzımdır ki, bu gayet temiz soy asaleti, kanların fevkalâde kolaylıkla karıştığı bu zamanda, e namlı ailelerin fertlerinde bile yo tur. Aynı zamanda, şuurlu bir (se limitation) — kendi kendini kontr etmek — iktidarı da gerektir).

(Keyserling: Bir filozofun gür lük seyahat notları, Fransızca tercümesi, beşinci basılış, cilt 2, sayfa 214-215).

(Her hangi bir Avrupalıdan fazl olarak, bir İngilize itimat olunabilir Çünkü, onun ruhu, tamamile, (ke dini zaptetmek) yani «nefsine hâk olmak» esası üzerine teşkilâtlanmış tır. Âni bir atakhk (impulsion), h bir vakit, onu mağlûp edemez).

(Keyserling: (Amerikanın te

hisi. Fransızca tercümesi, üçüncü bası, sayfa: 152).

İşte, İngilterenin yükselmesinin sırrı bundadır. İngilizler, devlet idaresini, çok nadiren tesadüf eden (büyük ikramiye) şeklinden, yani irsî hükümdarlık şeklinden kurtarmışlardır. Çünkü, hakikaten büyük hükümdarlar çok nadir geliyor. Meselâ, Osmanlı tarihinde, on büyük hükümdara karşı — onların da hepsi aynı ayarda değildir — yirmi iki kötü hükümdar gelmiştir. İngilizler, devlet idaresini: (her zaman tesadüf eden büyük ikramiye) şekline koymuşlardır. Yani, iş başına daima akıllı, yurtsever, tecrübeli, uzakları gören adamları getirmesini bilmişlerdir. İş başına, daima centilmenleri, çelebileri getirmek sayesinde.

***

SAMURAİLER:

Japonyanın cenkçi asılzadelerine (samurailer) denir. Şubat 1943 de yayınladığım: (Japon mucizesi) isimli kitabımda, samurailer hakkında şu bilgileri vermiştim (sayfa: 22-27) : (Samurailerin akidesi (Buşido) Seciye ve ahlâktır. (Buşido, bütün kanaatlerin ve dinlerin üstünde, müstakil bir kıymettir. Samurailer, bütün ahlâk ve yaşayış şekillerinde, bütün türelerinde, bütün törenlerinde, hep, insanın şeref ve haysiyetini dimdik tutmak hedefini güderler. Profesör Lederer, Japon fertlerinden bahsederken, şöyle yazıyor:

(Bir insan, eğer centilmen olmazsa, haysiyet sahibi de olamaz. Japon centilmeni ise samuraiden başka bir şey değildir. Bir samurai için, tahsil ve terbiye, ancak seciye ve ahlâkı geliştirmek bakımından ehemmiyetlidir. Buşido, Japonyanın en gü el çiçeğidir).

İşte, Japonyanın yükselmesinin ve hikmeti buradadır.

***

FRANSA:

Ernest Renan, 1860 da ikinci defa basılan: (Essais de Morale et de Critique=Ahlâk ve tenkid denemeleri) isimli eserinde, Fransız şövalye sınıfı için, şu fikirleri ileri sürer (sayfa: 3-5) : (Valuva hanedanının iktidara gelmesindenberi, Fransız şövalye sınıfı, ancak, cesaret, hoppalık, giyimde zarafet ile kendini tanıttı. Bu vasıflarla, topluluk içinde parlak bir rol oynadılar. Fakat, Fransız şövalyeleri, çok zaman, ahlâk ve ciddiyetten sıyrılmış bir halde idiler. Onların biricik emelleri: (krala hizmet etmek) idi. Onlar, kendi imtiyazlarını, yalnız (burjuva) sınıfına karşı bir üstünlük şeklinde anlıyorlardı. Bu fikirde bir tahkir mânası vardır. Fransız asılzadeler sınıfı, kendi imtiyazlarını bir (kölelik), bir (küstahlık) bahanesi yapmışlardı. Bu imtiyazlarda, bir (başarılması icabeden vazife) fikrini bulamamışlardı. Fransız şövalye zihniyeti, hafifmeşreplik, kaba tarzda muhafazakârlık şeklinde göründü).

Hicret

— Dündar Akünal'a —

Gidelim sevgilim, bizi bekliyor..
Üstüva ötesi.. Esrarlı Medar..
İnsan zevklerin en güzelini,
En iyisini orada tadar.

★

Orda.. dallarında çatlar meyvalar
Renksiz bir buğuyla örtülü semâ
Ve yalnız sevgilim.. Yalnız orada,
İnsan bir rüyayı yaşar daima.

★

Bir burma dalında.. kurulu hamak,
Ve kaplan postuyle.. örtülmüş sedir.
Renk.. ses.. ışık.. hülya.. yorgun bakışlar..
Yaşamak.. rüyadan başka şey midir?

Zafer ARIKBAĞ

(1789 Fransız büyük ihtilâlindeki (dehşet) devrinde, ihtilâlciler, milletin en seçkinlerini, güzidelerini idam etmek suretile, Fransayı başsız bıraktılar. On sekizinci asrın son senelerinde ve on dokuzuncu asrın ilk senelerinde, Fransada görülmüş olan o müthiş seciye ve ahlâk düşkünlüğünün asıl sebebi budur. Hakikaten, eğer 1789 ve 1792 batınları, idam veya sürgünle kırılmamış olsaydı, on sekizinci asrın seçkin insanları, on dokuzuncu asırda da yaşamış ve topluluğa başlık etmiş olurlar, ve o tarihten sonra görülen olaylar da hiç görülmezdi).

H. Taine'in de, Fransız büyük ihtilâli hakkındaki düşüncesi aynıdır: «Tenkid ve tarih denemeleri» 17 nci basılış, sa.: 289-303.

İşte, 1940 Fransa mağlûbiyetinin sır ve hikmeti buradadır.

***

ÇELEBİLER:

Osmanlı devletinin yükselme devrinde: Abdülhak Adnan Adıvar'ın (Osmanlı Türklerinde ilim) isimli eserinde şu satırlar okunuyor: (sayfa: 34) : (Fatih devri. İstanbulun ilk kadısı Hızır beyin oğlu (Yusuf Sinan paşa) Fatih devrinin riyaziyecilerindendir. (Sinan paşa, 881 senesinde, padişahın gazabına uğrıyarak hapse atılmış ise de, **zamanının dalkavuk olmıyan uleması, bu harekete isyan ederek**, Sinan paşa hapisten çıkarılmazsa kendi eserlerini yaktıktan sonra memleketi terkedeceklerini Fatihe bildirmeleri üzerine, paşa hapisaneden çıkarılmış, fakat ulemanın hiddeti sükûnet bulunca, Sivrihisara kadılık ve müderrislikle gönderilmiş, ve İzmite vardığında, arkadan yetişen bir hekim, paşanın septik (bedbin - kötümser) düşüncelerini bahane ederek, kendisini deli gibi nezaret altına almıya alkmış ise de, **yine ulemanın müracaati üzerine**, bu belâdan da kurtularak Sivrihisara varmıştır.)

Demek, o devirde, ulema, Fatih gibi bir hükümdara, hak ve adalet yolunda, kafa tutabiliyormuş: İşte, Osmanlı devletinin yükselmesinin sır ve hikmeti buradadır.

***

ÇÖKME DEVRİ:

Osmanlı devletinin çökme devrinde: Sayın ve kıymetli profesör Mükrimin Halilin geçenlerde bir konferansını dinledim: Sultan Aziz, Fuat paşaya sormuş : (Eski vezirlerle şimdiki devlet nazırları arasında ne

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz.)

SEÇME SÖZLER

Birisini hor görmek için seni yaralamasını bekleme: Geç kalmış olursun!
Jean Rostand

Gün aczini itiraf etmedikçe gece muzaffer olamaz. **E. Langlois**

Bize saadeti öğreten mektep, hayallerimizdir. **R. de Gourmont**

Sportmen olmıyan bir hekim aletleri temiz olmıyan bir kimyagerdir. **J. Girandoux**

Harbe girmiş olanlar bilirler ki şansın bize yapabileceği en hakikî ve en makbule geçen hediye: Sağ kalmış olmamızdır. **Et. Rey**

Açlık kurdu ormandan çıkardığı gibi muharriri de sanatın haricine çıkarır.
F. Vandérem

Fazla tazyik edilen şey patlamak tehlikesini gösterir. **Langlois**

Düşünmek, fikirlerinin tertibini bozmak demektir **J. Rostand**

---

fark vardır?) Fuat paşa şu cevabı vermiş: (Eski vezirler, kapı arkasında cellât beklediği halde, doğru sandıkları şeyi padişaha söylemekten çekinmezlerdi. Şimdikiler ise, devletten bol bol maaş alırlar, hiç ceza görmezler, öyle iken yine dalkavukluktan, padişahın hoşuna gitmek için, memleket işlerinde hakikat bildikleri şeyleri padişaha gizlemekten çekinmezler. İşte, fark bu).

İşte, Osmanlı devletinin batmasının sır ve hikmeti buradadır.

Bir millet, başka bir milleti boyunduruk altına aldığı zaman, onun, bir daha baş kaldırmaması için, herşeyden evvel, o milletin seçkin insanlarını imhaya çalışır. Onun için, Osmanlı devleti çökme devri padişahları, dalkavuklara, bayağı insanlara pâye vermek ve çelebileri ezmek veya ihmal etmek suretile, bu milleti, imha etmek istemiş kadar fenalık etmişlerdir.

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Yazan: Adnan GİZ

Cem Sultanın Kızı

Kim haklı ? — Cem Padişah olsaydı . . — Cem'in çocukları — Oğuz Han — Cem Sultanın kızı — Şehzade Murat

Cem-Beyazıt vakasını bilhassa tarihî romanlardan okuyanlar Cem sultanı sever ve Beyazıt'tan nefret ederler. Esasen bu gibi romana kaçan tarihî vakaların mazur ve mazlum kahramanlarına karşı halkın pek duygulu bir sempatisi vardır. Genç, şair, hassas, güzel yüzlü Cem, softa ruhlu, ihtiyar, gam yükü Beyazıt'tan şüphesiz çok daha sevimlidir. Ama hakikati kurcalarsak edebî sahada kuvvetli ve istidatlı bir şair olan Cem, siyasî sahada dâvasının hiç te tutar tarafı olmıyan, haksız bir saltanat dâvacısından başka nedir? Ne babasının padişahlık zamanında doğması, ne de Fatihin ona «oğlum Cem sultan!» diye hitap etmiş olması bu bedbaht gencin dâvasını meşru ve haklı kılamaz. Osmanlı devletinin veraset kanununa göre meşru veliaht Beyazıttır ve yine bir Osmanlı kanunu şehzade Cem'in — nizam-ı âlem için — katlini emreder. Buna rağmen Beyazıt, asî kardeşine, vereceği tahsisat ile Kudüs şehrinde yaşamasını teklif etmiştir ki bu Beyazıt için iyi bir nottur. Osmanlı hükümdarlarından hiç biri asî, hattâ masum kardeşlerine bile böyle âlicenap bir teklifte bulunmamıştır. Cem-Beyazıt dâvasının tarih bakımından muhakemesi ancak böyle bir hükme bağlanabilir. Dâvayı bir de «şahsî kıymetler» bakımından ele alırsak Cem'in Beyazıttan çok daha zekî, enerjik, cevval, uyanık bir prens olduğunu derhal teslim etmek zorunda kalırız. Ve «eğer Cem padişah olsaydı..» Beyazıttan daha çok işler gördüğü demekte hata etmeyiz. Netekim Cem'i yakından tanıyan bir İtalyan — Venedikli Sanoto — şu hükmü veriyor:

«Şehzade harbe fevkalâde müstait, yavuz ve Türklerin mahbubu bir zat. Eğer mukadder olup ta — ki çok şükür olmadı — Beyazıda galebe ederek Türkiye padişahı olsa ve kardeşinden küçük olduğu halde Sultan Mehmedin bıraktığı mirasa konsaydı, bütün hıristiyanlık âlemi, hattâ bütün dünya zararını görürdü. Fakat Allah herşeyin çaresini gördü de Cem bizim elimize geçti.»

Doğru bir hüküm ama Beyazıdın sulbünden gelmiş iki büyük insanın — Selim ve Süleyman — reel sahaya intikal etmiş büyük hizmetleri «eğer Cem padişah olsaydı..» temennisini derhal izale eder bir kıymettedir. Şüphesiz ki iki malûm bir meçhulden iyidir.

***

Cem sultanın, tarihte yer almış kendi gibi bedbaht üç çocuğu vardır. Bir kızı ve iki oğlu: Oğuz ve Murat. Bu cocuklar Cem Karamanda vali iken dünyaya gelmişlerdir. (1474-1480) İlk oğlunun ismini Oğuz koyan Cem, Türk tarihini pek iyi biliyor, atalarının menkıbelerine karşı büyük bir alâka besliyordu. Hattâ hacca gittiği zaman Mekkede Bayat kabîlesinden Hasan bin Mahmut Bayatî ile görüşmüş, Osman oğullarının Oğuz evlâdından olduklarını anlatarak Oğuznameyi hülâsa etmesini ondan rica etmişti. Şeh Hasan Bayatî de bir haftada (Cam-ı Cem-ayin) i yazarak şehzadenin arzusunu yerine getirmişti. Şehzade Oğuz doğumundan pek az sonra Fatihin emrile İstanbul sarayına alındı. İmparatorluğun nizamlarını hiç hissiyata kapılmadan çok realist görüşlerle çizen Fatih, her ihtimale karşı şehzade Beyazıdın oğlu Korkud'u da sarayda bulunduruyordu. Beyazıt tahta geçtikten sonra, kardeşinin isyan etmiş olmasına rağmen tam bir buçuk sene Oğuza dokunma-

542

dı. Fakat Cem'in Rodoş sövalyelerine ilticasından sonra 1482 sonbaharında evvelâ Edirne sarayında Gedik Ahmet paşayı öldürtmüş ve arkasından İstanbuldaki sadık bendelerinden İskender beye bir mektup göndererek Oğuzun katlini emretmişti. O zavallı çocuk bu tarihte takriben altı yedi yaşında bulunuyordu.

Cem, 28 haziran 1481 de Mısıra kaçarken annesi Gülçiçek hatunu, karısını, kızını ve küçük oğlu Muradı da beraber götürmüştü. Mısır sultanı Kayıtbay Fatihin oğlunu çok iyi karşıladı. Onu evlâdı gibi kucaklıyarak: « — Sen benim oğlumsun! Kederlenme!» diye teselliye çalıştı, emrine bir saray tahsis etti. Cem'in Mısırda bulunması Kayıtbay için şüphesiz çok faydalı olacak, bu sayede Beyazıda kafa tutarak şimal hudutlarını emniyet altında bulunduracaktı. Fakat o hırçın genci uzun zaman Kahirede tutmak mümkün olmadı. 1482 martında anası, karısı ve çocuklarile vedalaşarak kendini ebediyen bedbaht edecek feci bir sergüzeşte atılmak üzere Kahireden ayrılıyordu. Bu onun yurdundan sonra ailesinden de son ayrılışı oldu. Artık ne sevgili anasını, ne de yavrularını görecek, gurbet ellerinde ve kendini en şeni' elemlere âlet etmek istiyen zalim düşmanların pençesinde: « — Beni Mısıra, anama ve oğlancıklarıma gönderin!» diye kıvranacak,

Senin hicrin beni lâl etti sıdkile helâl eyle
Bu hasret haşre kaldı idelim sabr-ı şekip ancak.

Diye hazin hazin anasının hasretine ağlıyacaktı.

Artık Cemden ümitlerini kesen ailesi Mısıra yerleşmişti. İyi bir hükümdar olan Kayıtbay bu talihsiz insanları daima himaye ediyordu. Bu arada Mısırla Osmanlı devleti arasında sürekli harbler yapılmış ve nihayet 1491 de bir anlaşmaya varılmıştı. 1495 te Cem'in ölüm haberiMısıra geldi. Ertesi yıl da Kayıtbay tahttan indirildi. Yerine oğlu Nasreddin Mehmet hükümdar oldu. Bu tarihte Cem'in kızı da artık evlenme çağına gelmiş bulunuyordu. Genç Mısır hükümdarına Cem sultanın güzel ve zarif kızından daha üstün bir zevce bulunamazdı. Hem Mısırla iyi geçinmek, hem de kadın olduğu için tehlikesiz sayılan yeğenine karşı iyi davranmak istiyen Beyazıt bu izdivaçtan çok memnun görünerek yeni evlilere kıymetli hediyeler gönderdi. (1496). Aynı yıl içinde, Osmanlı sultanı kendi kızlarından birini de Uzun Hasanın torunu ve İran tahtının varisi Ahmet Mirzaya vermişti. Bu izdivaçlardan bahseden Hammer şu mütalâayı yürütür:

«Gerçe Beyazıddan sonra gelen padişahlar kesbi sıhriyet ettikleri hükümdarların ülkelerindeki teshiratlarına hukukî bir şekil vermek ve o ülkelerde bir tevarüs hakkı iddia etmek için hiç bir zaman bu izdivaçları bir vesile saymamışlarsa da, bu izdivaçlar Sultan Beyazıdın devletle hemhudut olan büyük ülkede nüfuz kazanmak emelinde olduğunu aşikâr bir surette gösterir. (1)».

Aşikâr olan Hammer'in yine Frenklere mahsus bir görüşle yanıldığıdır. Bir kere Şarkın örf ve kanunlarını siyasî miraslarda kadınlara hiç bir hak vermediğine göre, Beyazıdın halefleri de tabii o ülkeler üzerinde bir hak iddia edemezlerdi. Sonra Hammer, Beyazıdın yeğenini kendi rızasile Mısır sultanına vermiş gibi gösteriyor. O tarihte Cem'in kızı, zaten Mısırda Mısır sultanının himayesi altında yaşıyordu. Beyazıt kendine sorulmadan yapılmış bir emrivâkii siyasetine uygun bulduğu için hoş görmüş ve iyi bir amca gibi davranmak istemiştir. İş kendi rızasına kalsa Cem gibi bir saltanat dâvacısının kızını elbette rakip bir memleketin hükümdarına vermez, böyle bir izdivacı Osmanlı sarayının değişmez kanunlarına uygun görmezdi.

Fakat, öksüz nereden güler derler. Cem'in kızı da babası gibi pek bedbaht oldu. Nasreddin Mehmet, gayet değersiz, korkak, çılgın, vahşî bir gençti. Deli İbrahimin bir başka türüsü.. Onun gibi şehvanî zevklerden başka bir şeyle meşgul olmuyor, fakat bu eğlencelerini en kanlı cinayetlerle süslüyordu. Bir kere anası bir güzel cariye hediye etmiş, bu çılgın canavar cariyenin zevkine erdikten sonra kendi ellerile diri diri derisini yüzmüş, yüzülen deriyi kızın elbiselerile

(Arkası 11 inci sahifede)

(1) Hammer: Cilt 4, Sahife 36.

Türk Rapsodisi

Bir avuç ay ışığı yollara serpilince,
Köyün yosma Zeynebi görünür su başında.
Bağdan yanık bir türkü gelir inceden ince..
Ahmet henüz on sekiz, Zeynep on beş yaşında.

Kızıllığı Batıya vuran başaklar gibi,
Pınarın aynasında sarmaşır iki gölge.
Körpe söğüt dalları — alev dudaklar gibi —
İhtirasla uzanır bu eşsiz güzelliğe.

Sevginin, sonsuzluğun şi'rini söyler bahar;
Ümit meyvalarını düşündüren geceye,
Ruhu mesafelere götüren düşünceye.

Sabahı kucak, kucak köye taşırken kuşlar,
— Uykusuz gözlerinde rüyalaşan Zeynebi —
Ahmet dağlara döner her günkü Ahmet gibi.

İskender Fikret AKDURA

Matbuat âlemi:

Milliyet ve Gelenek

Yazan : O. S. O.

(Tan) gazetesi, Falih Rıfkı Atayın (Hint) isimli kitabından pek hoşuna giden bir parçayı alıyor ve, yazıdaki bir kelimeye sarılarak onu (Millî softalar) başlığı altında çerçeveliyor.

Ben, Falih Rıfkı Atayın yerinde olsaydım, bu yazımdan şüphelenir, Tan gazetesini bu kadar sevindiren sözlerimi tashih veya tekzip ederdim.

Mesele şudur: Falih Rıfkı Atay, Şarklılıktan korkuyor: «Garbın temeli kafadır, diyor, bu kafanın hâkimiyetinden kurtulmak istiyenler. Garp kültür medeniyeti içinde bir şahsiyet yaratmaktan başka yolda bir millî ayrılık arıyanlar, bu rüyacılar, bu millî softalar bizim en hafif mânasile pürüzlerimizdir.»

Bu fikirler doğrudur. Fakat yine Falih Rıfkı Atay: «Geleneklere tapınan sağ milliyetçilerle bizimki arasındaki büyük farkı çok defa unutuyoruz: Eski sülüs yazı ile bir hüve (*) nin karşısında Şarktan ağlıyanlar, şimdi kaleminden çıkan bu dört harfle kimbilir nasıl donuk donuk bakmaktadırlar. Hat, Osmanlı Güzel sanatlarının bir geleneği idi. Lâtin harflerinden sonra ona bağlanmanın mânası kalmış mıdır?»

Bana kalırsa, önce şu noktayı halletmeli: Bir sağ, bir de onun aksi sol milliyetçilik var mıdır? Varsa, Tan gazetesi de onlarla beraber demek. Falih Rıfkı Atayla da bu noktada birleşiyor.

Benim anladığım, bu gazete soldur, fakat milliyetçi değildir. Geleneğe mutlak düşmanlığı da bundan geliyor. Eğer Falih Rıfkı Atay, Tan gazetesine «milliyetçiyim!» dedirtebilirse, sözlerimi geri almıya hazırım.

Öyleyse bu düşünüşte bir sakatlık olacak. Falih Rıfkı Atay, hem milliyetçilerle, hem milliyet düşmanlarile kol kola giremez. Her halde Tan gazetesi bu yazıyı milliyetseverliğinden almadı.

Yanlışlık şu noktada olsa gerek: Körükörüne geleneğe tapmak kadar, gelenek düşmanlığı da tehlikeli ve saçma bir şeydir. Çünkü Avrupa milletleri içinde, en ileri medenî bir millet olan İngilizler geleneklerini en çok muhafaza ediyorlar. 1924 de Londraya giden bir dostum bana pazar günü sinemalara varıncaya kadar her yerin kapalı olduğunu anlattı. Pazar günleri avcılık etmek bile İngilizlerin geleneğine aykırı olduğu için yasakmış. Bir başka tanıdığım, kışın Londrada bir İngiliz oteline inmiş. Kaloriferi yerine şömine yanıyormuş, soğuktan titremiş. Sebebini sormuş, otel sahibi: «Çünkü demiş, bu bir İngiliz otelidir. Atalarımız şömineyle pekâlâ ısındılar. Biz de bununla ısınabiliyoruz. Siz, yabancılara mahsus kaloriferli bir otele gidin.» Hâlâ İngilizlerin, yazılı bir medenî kanunu olmadığını hep biliriz. Bütün bunlar İngilizlerin dünya hâkimiyetine mâni olmuyor. Hattâ belki de, bu hâkimiyeti yapmaların arasındadır.

Türkler iyi ata binerler. Avrupaya giden ekiplerimiz at sporlarında birinciliği kazanıyor. Türkler iyi harbederler ve millî bir tehlike ânında bir başbuğun etrafında birleşirler. Eğer Türk milletinin böyle bir geleneği olmasaydı, İstiklâl harbini yapamazdık.

Güzel yazı, bu gün lâtin karakterindeki harfler için de dekoratif sanatlardandır. Öyleyse, atalarımızın sülüs veya tâlik yazılarına mucizeli bir güzellik verişlerinden niye utanalım?

Ancak, hayatımızın gelişmesine karşı koyan gelenekleri değiştirebiliriz. Türkçülük hareketi, başlangıcındanberi bunu yapmıştır. Zaten Türkçülük biraz da budur. Mutlak surette gelenek düşmanlığı, bizi birbirimize bağlıyan bütün mânevî bağları kopartmak istiyen milliyet düşmanlığından başka bir şey olamaz. «Tan» gazetesi bunun için geleneği sevmiyor. Onunkini izaha imkân var: Çünkü o yalnız geleneği değil, millî tarihi de, dinî duyguyu da, şehitlerimizi ve kahramanlarımızı da, Türkçülüğü de sevmiyor. Açıkça: «Solcuyum!» diyor. Fakat Falih Rıfkı Atayınkini izah biraz güçtür. Hele Tan gazetesinin bu yazıyı maksadına bu derece elverişli buluşu onu büsbütün güçleştiriyor.

O. S. O.

(*) Bu kelime «hu» olacak.

Benden Bana

«Ateş» sanarak ömrünü yaktın da ne oldu
«Kül» dür diye savrulmada ismin bu «ocak» da...

Son türben iletsin seni bir başka cihana
Vaslın adı aşk olduğu dünyayı bırak da...

Günler, geceler, hâtıralar kıpkızıl olmuş...
Mâzi yanıyor bak şu alev renkli şafakta...

Gel, kalbini göm kalbine, onsuz yaşa artık;
Her manzaradan ayrı ve herşeyden uzakta...

Mesut ona derler ki bulur zevkini ömrün
Ruhundaki humma ile yalnız yaşamakta...

Nazif BEN

Yazan: Ali Canib YÖNTEM

Hâlet Sait Efendi

Hem Zeki, Hem Natuk, Hem Zalim, Hem Kindar Bir Devlet Recülüdür.

Osmanlı tarihinin son devirlerinde memlekete hayrından ziyade şerri dokunan meşhur Hâlet Sait efendi aynı zamanda cerbezeli, nükteperdaz ve şair bir adamdı. Onun:

Hâr elinden bağrı hûn olmuş boyanmış kane gül
Başına âteş yakup çıktı bu gün divane gül
Gül takınma bais-i zibayiş olmaz ruyina
Kim verir noksan, füruğ-u şem-i nurefşane gül
Rûhları rengiyle rûbar eylemek kastiyle yâr
Gül takınmış vâh yanmış âteşi suzane gül
Kabilâmı terbiyette pirî safi-dil gerek
Katreî nisanı etmez çün sadef dürdane gül
Çin seher gülşende gördüm âteşin elfaz ile
Bülbülün dağ-ı dilin söylerdi yane yane gül
Eşk-i bülbül garkı hun etmiş zemini gülşeni
Benzemiş umman içinde pençe-i mercane gül
Nola bülbül gibi pür cüş-u-huruş olsa yine
Sundu desti tab'a Hâlet bir dolu peymane gül..

gibi zarif, nükteli gazelleri vardır.

On dokuzuncu asrın başlarında ve bilhassa İkinci Sultan Mahmut saltanatının uzunca bir devresinde hüküm ve hükûmeti elinde tutan, padişahı oyuncak gibi kullanan, astığını asan kestiğini kesen bu hunriz adamın hayat ve menakıbinden çok alâka çekici kısımlarını bir iki makale halinde «Çınaraltı» nın seçkin okurlarına sunmayı yerinde gördüm:

Hâlet efendi, Kırımlı Hüseyin efendi namında birinin oğludur. Kırımlı Hüseyin efendi, meşhur (Lehcet-ül-lûgat) sahibi ve şair Fıtnat hanımın babası Şeyhülislâm Esat efendinin oğlu Şerif efendinin yetiştirmelerinden idi. Şerif efendi de babası gibi şeyhülislâmlık etmiş, devrinde şöhret ve nüfuz kazanmış bir adamdı. Şerif efendi, Hüseyin efendiyi bir müddet medreseye devam ettirerek müderrislik ruusu verdirmiş, nihayet kadı yapmış olduğu oğlunu da kendi oğlu Ataullah efendi ile beraber okutmuş, fakat Hâlet efendi ilmiye yoluna girmiyerek kâtipliğe intisap etmiştir.

Hâlet efendi, üç defa Reisülkütap (yaniHariciye Vekili) olan büyük Raşit efendiye mühürdarlık yamaklığı ettikten sonra hayli valiliklerde bulunan ve bir aralık Rikâp kaymakamlığı eden Ebubekir Sami paşaya kâhya oldu. Hâlet efendi divançesinde rasgeldiğimiz iki kasidesinden birini, yani:

Edip kalem yine gülzarı nazm içinde sürut
Hezar manî rengin edaya verdi vücut.

matlaiyle başlıyanını Ebubekir paşaya sunmuştur. Bu kasidesinde:

Ne çare gamdan emin olmayup gönül bir dem
Hemişe bildiğin elden komaz bu çarhı amut.

diye talihsizliğinden şikâyet ettiği görülüyor. Ebubekir paşaya kâhya oluşu belki bu kasidenin tesiriledir.

Hâlet efendi bundan sonra Ohrili Ahmet paşa ile Yenişehir mollasına da kâhyalık ettiği gibi Galip dede ile de tanışarak Mevlevî tarikatine girmiştir.Netekim bunun da neticesi olarak Galata mevlevihanesinin kapısı yanına küçük fakat kıymetli eserleri havi bir kütüphane yaptırmıştır ki civarındaki gramofoncu dükkânlarının gürültüsünden kitap okumak imkânı görülemediği için, on beş yıl önce Maarif-i Umumî Müfettişi sıfatile Vekâletten izin alarak bu kütüphaneyi Süleymaniye kitapsarayına naklettirdim.

Hâlet efendi, Rasih efendi, Kasapbaşı Mehmet ağa gibi devrin tanınmış adamlarile Fenerli beylerden Kalimaki oğlunun kâtipliklerinde bulunmuştur. Nihayet meşhur Köse kâhya Reşit efendiye (vefatı 1819 başları) çattı. Onun himayesile Beylikçi kesedarı maiyetinde istihdam edilmek üzere Babıâliye girmek fırsatını buldu. Az zamanda Hacegânlık rütbesini aldı.

Büyük Fransız ihtilâli başladığı esnada Osmanlı devleti, Sırbistanı zapteden Avusturyaya, Eflâk- Buğdan ile Bulgaristanı işgal eden Rusyaya karşı korkunç bir muharebeye girişmişti. İhtilâl, Avrupayı hayrette bırakmış, ürkütmüş, bu sebepten Rusya ile Avusturya Osmanlı devletile hemen barışarak Fransa üstüne dönmüşlerdi. İşte bu hal Osmanlı saltanatı ile Fransayı menfaat saikasile birleştirmiş oldu. Büyük ihtilâl — Avrupa camiasına girmemiş, Şark zihniyeti içinde yaşamakta bulunmuş olduğumuz için — bizi kuşkulandırmamıştı. Fransız Cumhuriyet hükûmetini başkalarından önce biz tanıdık. Fakat ihtilâl hareketinin doğurduğu liberalist düşünce, Fransızları Mora Rumlarını istiklâle kavuşturmıya sevketti. O aralık Napolyon Tulonda büyük bir donanma hazırlamıya başladı. Bununla, bizim Arnavutluk sahillerine saldıracağı işitildi. Sonra, Mısırı zaptederek İngilizlere karşı Akdeniz hâkimiyetini elde etmek istediği anlaşıldı. Bu vaziyet bizi Fransızlardan ayırdı. Ruslarla, İngilizlerle bir ittifak muahedesi akdine sürükledi. Askerî hazırlıklara başladık. Napolyon, Türk askeri Mısıra gidip kendisine hücum etmeden o daha önce Suriyeye gecip orada bize galebe çalmak istedi. Yürüdü, fakat Akkâda karşısına çıkan meşhur Cezzar Ahmet paşa dayandı. O aralık İstanbuldan gelen «Nizamıcedit» askeri Napolyon ordusunu tepeledi. Fransanın dâhî askeri ilk dayağı Türklerden yemiş oldu (1799).

Rusya bir taraftan Rumeli hıristiyanlarını isyana teşvik ediyor, bir taraftan da Anadolu hududuna tecavüze kalkışıyordu. Babıâli Rusyadan asla emin değildi. Fakat İngiliz ittifakından da ayrılmak istemiyordu. Ancak, Mısırdan Fransızlar gider gitmez burasının İngilizlerin eline geçmesi ve İngiliz işgalinin uzaması Osmanlı hükûmetini kuşkulandırıyordu. Bu kuşkulanma, zaten Fransızlara çok sempatisi olan Üçüncü Sultan Selimi Fransızlara tekrar yaklaştırdı. (9 İlkteşrin 1801) de Pariste sulh mukavelesi imzalandı. (1802) Haziranının sonuna doğru kati muahede yapılmış oldu.

İşte bu barışı müteakip (Cevdet tarihinin ifadesine göre 1217 ramazanının dördüncü günü) Hâlet efendinin «hil'atilbas ile uhdesine Paris elçiliği tevcih» olundu.

1804 de Napolyon imparatorluğu ilân etti. Fransız diplomasisi bunu Osmanlı devletine resmen tanıtmak istiyordu. Fransız maslahatgüzarı Ruffin Babıâliye müracaat etti: «Nabolyon, Osmanlı devletinin hakikî dostudur. İmparatorluğun resmen tasdiki için fevkalâde bir sefir gönderilirse memnun olur» dedi. İşte Cevdet tarihinin ifadesine göre «Hâlet efendi hâlâ Pariste sefaretle mukim iken bu husus için Muhip efendi nişancı pâyesile fevkalâde Paris sefiri nasbolundu (1806). Abdurrahman Şeref efendi Tarih müsahaberinde bu hususta şunları yazıyor: «Hâlet efendinin sefareti Bonapartın birinci konsüllüğü devrine musadif idi. Bonapart Mısırdaki muvaffakiyetsizliğini hazmedemeyip ve andan dolayı Devleti Osmaniyeye gayız ve iğbirarını çabuk yenemeyip Hâlet efendiye yüz vermedi. Hattâ imparatorluğu ilân olundukta Hâlet efendinin yerine ve büyük elçi ünvanile tâyin ve izam kılınan Muhip efendiye mağrurane ve pek istihfafkârane muameleler etti. Binaenaleyh Hâlet efendinin üç seneden ziyade Pariste ikameti politikaca sönük kaldı; lâkin kendi vukufu siyasîsini ve mekânetini artırdı.» Abdurrahman Şeref efendinin zatî mütalâasına bir şey denmezse bile Muhip efendinin Hâlet efendinin yerine gönderilmiş olmasını zannetmesi bir zühulduur.

Hâlet efendi 1807 Martında Paristen döndü. Beylikçi ve iki ay sonra Rikâbı hümayun reisülküttabı oldu.

1807 Mayısının sonunda (21 Rebiülevvel 1222) Dördüncü Sultan Mustafa hükümdar olmuştur. Hâlet efendi derhal ona kapılandı. Ve şu cülûsiyeyi yazdı:

Doğunca nagihan burcu şerefden neyyir-i devlet
Safadan zirübalâ doldu halkın hayıhusile
Serir-i adle teşrif eyleyince hakka hamdolsun
Basıldı şuru gavga padişahın sıyt-ı küsile
Gelüp insafa gerdun başladı kat kat telâfiye
Ne kâdir cevre kimse ahâre veçhi abuslile
Dua kıl kafiye teng oldu gayrı sıtkı niyyetle
Döne yâkuta tiği kahre âdanın rüusile
Devatım tacın attı şevk ile tarihime Hâlet
Yüzü güldü cihanın Mustafa hanın cülûsile.

Dördüncü Mustafanın cülûsuna hizmet edenlerden Şeyhülislâm Ataullah efendi, tafsilâtı Cevdet tarihinde (cilt 8, sahife 259) yazılı bir desise neticesinde Kabakçı Mustafanın arzusile azledilmiş, yerine Ömer Hulûsi efendi geçirilmişti. Yukarıda yazdığımız gibi Hâlet efendi Ataullah efendinin lâlazadesi ve babasının yetiştirmesi idi. Hâmisini kurtarmak için derhal faaliyete geçti. Desiseye daha mahirane bir desise ile karşı koydu. Sultan Mustafanın cülûsunu temin eden sergerdelerden bir kaçının adı yazılan bir defter uydurdu. Kabakçıya yolladı:

— Bu defterde adı yazılı olanların idamları için Ataullah efendiden fetva istemişti. Efendi razı olmadı. Kendisini azlettiler. Onun yerine geçen Ömer Hulûsi efendi ise fetvayı vermekle idamlarımız mukarrerdir diye korkuttu. Aynı günün gecesinde kıyafetini tebdil ederek Süleymaniye semtinde oturan müderrislerden Burnaz bey zade Derviş Mehmet Esat efendinin evine gitti. Sekbanbaşı Mustafa ağayı çağırttı. Onu da bu suretle korkuttu. Bu tezvirlerin neticesinde, ertesi günü yeniçeri sergerdeleri Süleymaniye camii havlusunda toplandılar. İş elçabukluğuna getirildi. Hâlet efendi, «Ömer Hulûsi efendiyi ben seyhülislâm yaptım» diye Dördüncü Sultan Mustafanın da haysiyetini zahiren vikaye için ikinci bir desise düşündü. Doğru Ömer Hulûsi efendinin nezdine gitti. Kendi uydurduğu vaziyeti haktan görünerek başka şekilde anlattı. Zavallı adam inandı. Hemen istifa etti. Ataullah efendi bir günlük fasıla ile tekrar seyhülislâm oldu.

Fransız sefiri Sébastiani önceleri «Devleti aliye niçin Rusyayı kendi iç işlerine karıştırıyor. Biz başka devletin bu gibi işlerine karışmayız» gibi sözler söylerken, Türkiye-Fransa dostluk muahedesi aktedildikten sonra kafa tutmıya ve şayet dileği olmazsa «pasaportumu verin. Ben gideceğim» demiye başladı. Hâlet efendi, Sébastiani'nin bu tahammül edilmez hallerinden bizzat imparator Napolyona şikâyeti düşünmüş ve Paris sefirimiz Muhip efendiye talimat göndermişti. Muhip efendi Napolyonu görmiye muvaffak olamadı. Naçar Hâlet efendiye «bu işin İstanbulda çaresine bakınız!» diye cevap verdi. Vâkıa Fransızların korkusundan İngilizlerle henüz resmen barış yapılamamıştı. Fakat iki taraf arasında düşmanlık ta kalmamıştı. Hâlet efendi, el altından İngilizlerle temasa başladı. Sébastiani bunu anladı. «Hâlet efendi, İngilizlerle gizlice haberleşiyor. Azil ve tedibini isterim» diye ayak diredi. 1807 Birincikânunda (22 Şevval 1222) de azledildi. Kütahyaya sürüldü. Rikâbı hümayun reisülküttaplığına meşhur Canip efendi geçirildi. Abdurrahman Şeref efendi tarih müsahabelerinde Hâlet efendiden bahsederken bu hâdiseden gafil davranarak «Mustafa Han-ı Rabiin zaman-ı fetretinde yakasını kurtaramayıp bir sene kadar cezayı nefye müptelâ oldu. Çünkü kaymakam Köse Musa paşa kendisine bir türlü emniyet edememişti» diyor. Ve bu sözlerine bir kaynak ta göstermiyor. Cevdet paşa ise yukarıda bahsettiğimiz gibi onun nefyini Fransız sefirinin eseri olarak izah ediyor.

Gelecek makalemizde İkinci Sultan Mahmudun cülûsile beraber affedilerek İstanbula gelen Hâlet efendinin hükûmet işlerini tamamen eline geçirerek neler yaptığını anlatacağız.

Ali Canib YÖNTEM

Hey!

Katreyim, içilesiye
Koncayım, açılasıya.
İksirim, saçılasıya..
Açtım bağrımı aşka, hey!
Bu gün efkârım başka, hey.

***

Yâre yâr oldum, histendir.
Bahar fışkıran sestendir
Gönlüm al al nergistendir.
Açtım bağrımı aşka, hey!
Bu gün efkârım başka, hey!

***

Tepeler aşıla gide,
Aşıla, düşüle gide.
Muradım yeşile gide.
Açtım bağrımı aşka, hey!
Bu gün efkârım başka, hey!

***

Yâr mektubunda noktayım
Yâran dilinde nükteyim.
Kâh yerde kâh ufuktayım.
Açtım bağrımı aşka, hey!
Bu gün efkârım başka, hey!

***

Âşık, âşıktır denmeli.
Elde kupalar dönmeli.
Gönül tutuşup yanmalı.
Açtım bağrımı aşka, hey!
Bu gün efkârım başka, hey!

Fezaî

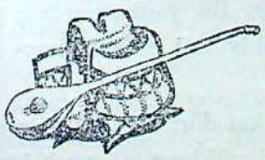

Yazan: Adnan GİZ

Cem Sultanın Kızı

(Başı 6 ncı sahifede)

doldurarak dışarı çıkarmış, marifetini herkese göstermişti. (2). O yalnız kadınlara değil, fakat Kölemenlere de zulmetmekten zevk alıyordu. Fakat onlar durur mu? Ancak altı ay sabrettiler. Fakat onun her gün biraz daha çıldırdığını görünce isyan ederek tahtından indirdiler. Yerine hükümdar olan Birinci Kansova pek az sonra kendi arzusile çekildi. Nasreddini tekrar hükümdar yaptılar. O geçirdiği felâketten hiç bir ders almamış belki büsbütün çıldırmış, hakikî bir canavar olmuştu. Bir buçuk sene sonra tekrar hallederek lâyık olduğu cezayı verdiler. Cem'in kızı nihayet bu korkunç adamdan kurtulmuş ve pek genç yaşta dul kalmıştı. Nasreddin Mehmedin katlinden sonra bir iki kanlı tebeddül daha olmuş ve 906 (1501) tarihinde Dördüncü Kansova (Gavri) tahta geçmişti. 908 (1503) yılında Hicaz şerifi ölmüş, kavgaya tutuşan iki oğlundan nihayet biri şerif öteki âsi olmuş ve bütün Hicazı yağmaya, hacıları, kervanları vurmıya başlamıştı. Mısır sultanı bu azılı âsinin cezalandırılması için bir kaç kere asker göndermiş fakat âsinin bir türlü tedibi mümkün olmadığından nihayet sultan da bir çare bulmaktan âciz kalmıştı. Bu sırada Kölemenlerden bir Emîr sultana müracaat ederek:

« — Eğer Cem sultanın kızını bana verirseniz bu âsinin hakkından gelirim.» demişti. Sultan, Emîrin teklifini kabul etti. Emrine bir miktar asker vererek: « — Eğer âsiyi tepelersen eminol Cem'in kızını sana nikâh edeceğim!» dedi. O Emîr de ümit ve sevinçle askerin başına geçerek Hicaza gitti.

Sultan Cem öldükten sonra onun Sinan bey, Haydar bey gibi çok sadık yoldaşları İstanbula dönmüşlerdi. Sultan Beyazıt onların cidden yüksek ve her türlü menfaat duygusundan azade fedakârlıklarını takdir etmiş ve bir kısmını saraya almıştı. Bu arada Haydar bey de saraya alınmış ve Silâhtar ağası olmuştu. Cem'in kızı dul kaldıktan sonra Sultan Beyazıt yeğeninin artık Mısırda kalmasını muvafık görmemiş ve onu İstanbula getirtmeye karar vererek bu vazifeye Haydar beyi tâyin etmişti.

Cem'in kızını istiyen Emîr âsilerle boğuşurken Haydar bey Kahireye geldi ve Beyazıdın arzusunu Mısır sultanına bildirdi. Yeni sultan Osmanlı devleti ile iyi geçiniyor ve yeni bir savaş çıkmasından çekiniyordu. O Emîre verdiği söze rağmen genç kadını Haydar beye teslim etti. Haydar bey de bedbaht efendisinin kızını alarak Suriye yolile İstanbula hareket etti. İşte o esnada, o kumandan âsi şerifi tepeliyerek Kahireye dönmüştü. Derhal sultanın huzuruna çıkarak mükâfatını istedi. Sultan da meseleyi anlatarak özür diledi. Fena halde kızan kumandan uğrunda hayatını tehlikeye attığı kızın arkasından hecin süvarilerini gönderdi. Onlar süratle Halebe kadar geldiler fakat yetisemediler. Haydar bey ve sultan pek az önce huduttan geçmişlerdi.

Mısır sultanının ve o Emîrin adlarını zikretmeden bu vakayı hikâye eden Hoca Sadettin ve Solak zade gibi Osmanlı müverrihleri, o kumandanın bu hâdiseden müteessir olarak bir isyan çıkardığını ve Mısır sultanını katledip yerine geçtiğini ve ondan sonra «hecinler ile ilgarcı saldığını» yazarlar (3). Bu vakanın cereyan ettiği 908 (1503) tarihinde Dördüncü Kansova hükümdar bulunuyordu. 906 da tahta çıkan bu hükümdar 922 tarihine kadar fasılasız saltanat sürdüğüne göre Osmanlı müverrihlerinin yukarıdaki rivayetleri hakikate uygun değildir.

Netekim, şeriflerin tarihi üze-

(Sonu 15 inci sahifede)

(2) Dr. Rıza Nur: Türk tarihi. Cilt 9. Sahife 310.

(3) Solak zade: Sahife 318.

HASAN

HİKÂYE

Saka

Mustafa PARLAKAY

Güneşin ışıkları yolları kaplıyan sisleri, kaldırmadan evvel, hayat; bu sokakta başlamıştı artık!.

— Saka var!.. Sakaa!.. diye bağıran su hamalının sesi, kedilerin miyavlamaları, köpeklerin havlamaları, birbirine karışıyor ve nihayet bir bütün halinde sokağın çıkmaz hududuna vararak, çarpıyor, geri dönüyor, sis yığınları arasında kayboluyordu.

Az zaman sonra güneş, haddinden fazla büyütülmüş bir beşibirlik halinde belirince, sokağın kapalı görünen bütün varlığı hayata açıldı.

Pencerelerden uzanan sıvaların uçlarından kenarlara raptedilen ipler üzerinde, çeşitli çamaşırlar, allı, morlu entariler karışık bir renk havasiyle beraber yeni gün ışığı altında sırıttılar.

Entarilerin ve gömleklerin renklerindeki uzlaşmak ancak kırmızıdaydı. Bundan dolayı ekseriyetle rengi akan bu kumaşların, diğer beyaz çamaşırlara çarpmasından çeşitli şekiller meydana gelmişti. Bazan fanilâlar üzerinde pembe birer leke, bazan da beyaz mintanlar üzerinde karışık çizgiler gözüküyordu.

Sırtlarını birbirine vererek uzanan evlerin, bitiminde başlıyan arsada asılmış olan çamaşırlar, ayrı birer mâna taşıyorlardı.

Bunların en bariz hususiyeti sahiplerinin biraz şirreti, biraz da korkulacak insanlar olmasıydı. Netekim, rüzgârın tesiriyle uçuşan gömlekler, yırtık don parçaları bunu ispata çalışıyorlardı. Bacaklarını açarak, bağdaş kurmuş bir çocuğun güneşin karşısında keyiflenerek, taş parçalarını ıslak çamaşırlar üzerine atmasına; azgın kedilerin oradan, oraya koşuşurken çamaşırları kirletmemelerine ancak bunlar mâni olabilirdi. Tehlike bu kadar olsaydı, bu işi yapacak kıratta kimseler mahallede pek çoktu. Fakat işin daha fena tarafları da vardı. Ekseriya öğleden sonra, biraz irice ve söz dinletilmesi güç çocuklar, arsada top oynamıya kalkışırlar, veyahut ta karpitle teneke kutularını fırlatmayı kendilerine zevk edinirlerdi.

On metreye kadar yükselebilen teneke kutusunun, etrafa sıçrattığı çamurlar, iplerde uçuşan çamaşırlar üzerinde siyah benekler meydana getirirdi. İşte bütün bu sebepler, çamaşırların pencerelerde veyahut da ufak, kutu gibi bahçelerde asılmasını zarurî kılıyordu.

Perşembe günleri mahalle donatılırdı sanki... Çamaşırlar rekabete girişmiş muhtelif kudretlerin zafer bayraklariydi. İplerden sarkan çamaşırların gölgeleri birbirleriyle kucaklaşırlardı..

Burada gündelik hayat bir yarıştan, eğlenceden ibaretti. Sabahın beşinden başlayıp, öğleden sonra biten bu didinme, genç, orta yaşlı ve ihtiyarların kudret ölçüsüydü. Hanım teyzeler, gençler kadar bu işi beceremediklerinden gök kandilleri altında dahi çalışırlar, ramazanda iftar vakitlerinde oruçlarını bozmıyarak işlerine devam ederlerdi. Buna mukabil hâkimiyet her zaman tek kişide; deli Naciyede kalırdı.

***

— Saka var!.. Saka!..

Tenekeleri birbirine vurarak bağıran, geniş omuzlu sakanın sesi boşlukta bocaladıktan sonra, tahtaları soluk evin penreresi önünde durdu.

— Saka.. bize su getir.

Açılan pencereden bu ses işitilmişti. Bir an tenekelerin çırpınışı durdu.. Su hamalının gözlerinde beliren saadet ışıkları, övünülecek kadar beyaz olan çamaşırlar arasındaki çehreye çevrildi.

Çeşitli parçalardan teşekkül etmiş bahçenin bu göz alıcı kumaşına saka, doya doya övünerek baktı. Bu güzelliği katmerleştiren biraz da kendi olduğu için koltukları kabardı. Fikirlerini kendi övünme çemberi içinde sıkıştırarak, alaylar arasından kolaylıkla temize çıkarmıya çalıştı.

Hayatı benimsemek biraz da bizim elimizdedir. Kopuk, yularını koparıp başı boş gezdiği; eşekse yük taşıdığı için övünür.

Netekim koltukları kabarık, su hamalı, çeşmeye yollanmış; çırpınan tenekelerin sesi oldukça uzaklaşmıştı artık!..

Bu çırpınış ile uzaklaşışta, iç hayatın sevgi ile dolu aksi vardı. Saka ve Naciye, mahallenin iki canlı gramofonuydular.

İş zamanında şarkı söylemek merakı, her ikisinde de vardı. Bundan dolayı sokağın uçlarından neşeli sesler işitilirdi. Zaten mahalleliyi şüpheye düşüren de buydu.. Fakat aralarındaki bağ ne olursa olsun, hakikat şu ki; Naciyeyle, mahalle sakası arasında coşkun bir samimiyet kendini gösteriyordu. Bunun ne dereceye kadar vardığını, mahallede dahi bilen yoktu. Bundan dolayı aynı noktada birleşemiyen düşünceler, sokağın zemininde yayılıyor ve sükûnete geliyorlardı.

Bu arada «saka, Naciyenin tırnağı bile olamaz» diyenlerle «erkek her zaman için erkektir» diye dem vuranlar vardı.

Kim ne derse desin, vız gelir!.. Ortada, tenekelerini birbirine vurarak sokağı arşınlıyan, coşkunluğun şarkılariyle belirten su hamalı vardı.

Ve bu insanın da başında kavak yelleri esiyordu. Eh!.. bundan ötesi bir hiç sayılır. Dünya dümdüzdür artık. Atılan yumurtalar iki taraflarına sallanarak, yuvarlanır, dururlar. Az zaman sonra bu yumurtalar gibi Ahmet te çıkmaz sokakta belirdi.

Başı daha dikçe idi.. Gözleri eskisi gibi kaldırım taşlarına da takılmıyordu. Bu, yeni ve acayip görünüşün mahiyetini, evvelâ kimse anlamadı.

Fakat dört, beş metre geride, tenekeleri yüklenmiş merkebin, ağzı kulaklarına vardığı zaman; mahalleli

548

bu mesut günü kutladı, durdu. Elinde sopasiyle Ahmet, artık su hamalı da değildi.

Onun da maiyetinde çalışan biri vardı ve Naciye bile onu tebrik etmişti.

— Ahmet, eşeği güle güle kullan..

Saygı, eşeğe ve sahibineydi.

Günlerce, mahalleli bu hâdiseye ilgi gösterdi. Çıkmaz sokak dedikoduyla çalakalandı, durdu.

Ne yazık ki, az zaman sonra, bu sathî parlaklık cazibesini kaybetti. Ahmet ve eşeği unutularak, kendi hallerine bırakıldılar. Sis yığınları gibi gelip geçici bu saadetten sonra, Ahmet daha başka şeyler yaratmak istediyse de bunlar, piyasaya sürülen sahte liralar gibi geri çevrildiler.

***

Naciye, Şaziye hanımın kızıydı. Bulunduğu kaba sığamıyacak kadar taşkın ve yedi ceddine rahmet okutacak kadar da haşarıydı.

Vücudunda dolaşan kan, bazan yanaklarında toplanır; esmer teniyle birleşen bu kızıllık onun cildine gurub rengini resmederdi. Bu vaziyetiyle hakikaten güzeldi. Omuzlarına dökülen kömür rengindeki saçları, ışıldıyan iri, iki siyah inci gözleri, onu çıkmaz sokağın en övünülecek kızı haline getiriyordu. İnce ve biraz uzun çehresindeki çizgiler tek bir noktada toplanırlar, dudaklarının üst tarafının sol yanında göze batacak kadar hoş, bir gamze haline gelirlerdi.

Yolda da ekseriya zıplıyarak ve saçlarını arkaya dökerek yürürdü. İşte, bu kıskanılacak vaziyetlerinden dolayı, gençler ona ateşli, ihtiyarlarsa delidolu derlerdi. Ateşlilik kızıllaşan cildinde, gözlerinin madenî parıltısında; delidolu oluşu da, coşkun hareketlerindeydi. Tahtaları silişi, çamaşırları yıkayışı ona ayrı bir imtiyaz vermişti. Bundan dolayı hanım teyzeler onun güzelliğini takdir ederler, hattâ gelinleri olmasını isterler; fakat bundan korkarlardı. Çünkü o, biraz da patavatsızdı.

Saçlarının arasına sıkıştırdığı ufak bir çiçekle, kapıya çıktığı zaman pencerelerde fısıltılar sinsi konuşmalar ve bazan, çıkrıklarını koyuvermiş bir gülüşün aksi duyulurdu. O sırada saka ile eşeği ilerden gözükmüşlerdir. Madenî parıltılı gözler güler, buna karşılık olarak ta, su hamalı hiç kimseye göstermemiş olduğu sempatiyi, Naciyeye gösterirdi. Tenekeleri almak istiyen gözdesine mâni olur. Onları kendi, kendine içerde bulunan küpe götürüp, boşaltırdı. Bu, güzelliğe esir oluşun bir görünüşüydü. Küpler dolduktan sonra uçsuz, bucaksız bir zemin üzerinde konuşurlardı. Şaziye hanım buna biraz, kızmış görünerek:

— Naciye, yeter artık, gel buraya... dediği zaman bile, konuşmalarını kesmezler, kahkahalarını durdurmazlardı. Aralarındaki konuşmaların mahiyetini kimse bilmediği için, henüz müspet neticelere bağlanan sözler, ortaya konulamamıştı.

Ahmet bile, esasında ne gibi bir yakınlığın var oluşundan haberdar edilmemişti.

Bir gün, suyu boşaltırken eli Naciyenin ellerini bulmuş, fakat bu hâdise onda en umulmadık korkuları meydana getirmişti. Çünkü Naciye, o an kahkahayla gülmüş;

— İlâhi Ahmet!.. Sen de mi!.. diye sitem etmişti. Onun iç hayatının varlığını kimse öğrenemedi..

Yaşının küçüklüğü, mahalle sakinlerinin gözlerinde haddinden fazla büyütülmüş, onu gelinlik kızların vaziyetine getirmişti. Sanki, suya bir taş atılmış ve merkezleri aynı olan hâdiselerden, muhtelif daireler resmedilmişti. Taş, suyun dibini bulmuştu amma, hâdiselerin kitleleri birbirini iterek, daha büyük olanları meydana getiriyordu. Bütün bu olanlara mukabil, Naciyenin yaşı pek o kadar büyük sayılmazdı. Coşkun hareketleri onun ihtiraslarından değil, çocukça duyuşlarındandı.

Etrafına öğrenici gözlerle bakmadığı için, başkalarının isteklerini kavramakta güçlük çekmişti.

Evde geç vakitlere kadar kapanışın verdiği iç sıkıntısından sonra, neşelenmesini herkes başka mânada anladı. Anladıkları da iyi olmuştu.

Üç sene geçmemişti ki Naciye bir bukalemun gibi rengini değiştirdi. Mahalle bu suretle, en kudretli çamaşırcısını kaybetti. Eskiyle, yeni arasındaki sayısız farklar, çıkmaz sokak fertlerinin gözlerini dört açtırdı. Fakat iş, işten geçmişti...

Çünkü Naciye hayat arkadaşını bulmuştu ve evlenmek üzereydi.. Kıymetini bilmediğimiz eşyaların kendi çerçevemiz dahilinden ayrılmasiyle, şiddetli bir kin ve acı duyulur. Bunu en kudretli olarak, ilk defa su hamalı hissetti ve anladı.

Naciyeye en yakın o olduğu için, içi burkuldu.

Sebepsiz duyuşlara âlet olduğundan dolayı, kendi kendine, için için kızdı. Buna mukabil ayakları onu, yine bu çıkmaz sokaktan çıkaramadı.

Yağmur duasına çıkmış gibi, kurak gönlüne bir damla su, kudret istedi. Ve bir gün!.. İşte o gün, Ahmet bu dünyaya geldiğine ve yedi kat yerin dibine gitmediğine bin kere pişman oldu.

Herkese, atıp, tuttu. Perşembe günüydü. Çıkmaz sokağın çamaşırlarını yıkamak istediği haftanın durağı... Sabahleyin, etrafı kaplıyan sis, tamamiyle kalkmış, güneşin ışıkları altında bacalardan çıkan dumanlar, titremiye başlamıştı.

Pencerelerden uzanan sırıkların uçlarından, kenarlara raptedilen ipler üzerinde, çeşitli çamaşırlar allı, morlu entariler karışık bir renk havasiyle beraber, sırıtıyorlar. En kudretli rakiplerini yokettikleri için, zafer bayraklarını, korkusuzca sallandırıyorlardı. O, sırada çıkmaz sokağın hududuna, siyah renkte Pakard markalı bir otomobil yanaştı.

Güneş, bütün kudretiyle bu siyah yığın üzerine yağdı. Çıkmaz sokağın hayali, parıltılı satıh üzerinde kıvrılarak; içerlere doğru, uzandı. Pencereler tekrar açıldı. Fısıltı yine başladı. Lâkin, çıkrıklarını koyuvermiş gülüşlerin akisleri duyulamadı. Ufak çocuklar, şoförün sertliğine rağmen arabanın etrafını sardılar, şaşkın nazarlarla baktılar.

Ufacık kirli ellerini, kırılmış çehrelerine, bilhassa burunlarına dokundurmak için, bu parıltılı maddeye yaklaştılar.. Otomobil kornasını çalarak, şoförün, çeşitli küfürleri arasın-

(Sonu 15 inci sahifede)

Beyaz Selvi

Halide Nusret ZORLUTUNA

TEFRİKA : 1

Bu eseri meslektaşım, arkadaşım ve kardeşim Şükûfe Nihale armağan ediyorum.

H. N. Z.

— Bir kaç söz —

Bu esere «roman» demek bilmem ki doğru olur mu?.. Bu, zavallı bir gönül ve bir ömür hikâyesidir ve cennetten cehenneme düşen bir ailenin saf, fakat feci alın yazısı!

Ben bu sergüzeşti aysız bir temmuz gecesinin çok yıldızlı gökleri altında bizzat kahramanının ağzından dinlemiştim. Bu toprağın değil, bir rüya ve hülya ıkliminin mahlûkuna benziyen o tertemiz kadına, bu hikâyeyi yazacağıma dair söz de vermiştim.

Bu gün o bahtsız kadın toprağın altında son ve ebedî rüyasına dalmış bulunuyor. Artık o; cehennemden kurtulmuştur ve ona verdiğim söz şimdi benim için mutlaka ödenmesi gereken kutsal bir borç mahiyetini aldı.

İşte bu satırlarla ben, o borcu ödemiye çalışıyorum.

H. N. Z.

Temmuz 1943 Kırklareli

BEYAZ SELVİ

— Birinci kısım —

I.

Yıllardan sonra bir gün...

Mehtap... İri güller... Ve senin en güzel aksin.. Velhasıl o rüya duruyor yerli yerinde!

Yahya Kemal

Mavi sulara düşen güneş, sanki orada hemen eriyiverdi; denizde birden kaynaşan renk ve ışık tufanı, geniş göklere ve parkın ihtiyar ağaçlarının tepelerine salkım salkım parıltılar astı:

Karadeniz kıyılarının gül rengi akşamlarından biri. Ve rüzgârsız yaz akşamlarının o bütün gürültüleri eriten, yutan boş sükûnu bahçeye tamamile hâkim.

***

... Uzun boylu, geniş omuzlu, güneş başlı genç adam, elleri cebinde, dalgın dalgın yürüyerek, parkın kapısından girdi.

Ağustos sonlarının bunaltıcı akşamlarında o; bu bahçenin gölgelerine sığınıp serinlemekten, orada Karadenizin ezelî şarkılarını dinlemekten pek hoşlanır... İşte yine bu şarkılara biran evvel kavuşmak için adımlarını hızlaştırıyor. Denizin ve kendi içinin isyanlarile umutlarını beraber söyliyen bir besteyi ıslıkla yavaş yavaş çalarak ilerliyor...

Yanından, her gün raslıya raslıya yüzlerini ezberlediği bir kaç kişi geçiyorlar...

Bu yabancı memlekette onun hiç bir dostu yok. Bir kaç aydır burada bulunan amcasının ahbaplarile bir kaç haftadanberi o da tanışıyor amma, bunların hiç biri onunla dost olabilecek insanlar değil! Zaten kendi memleketinde de onun dostu yoktur. Onun vahşi, sert, alaycı görünüşü arkasına gizlenen engin ruhunu anlıyacak insan nerede?!...

Genç sanatkâr, tam yaşından beklenilir deli bir gururla bütün bunları düşünerek yürürken, dudağındaki ıslık bütün bütün keskinleşti; sonra da birdenbire, bıçakla kesilmiş gibi, sönüverdi! Rüzgâr, kulağına Türkçe — hem de tertemiz İstanbul Türkçesi — bir cümle getirmişti:

— Hayır, çocuğum; bu, muhakkak ki büyük bir adamdır çünkü.....

Bir su sesi gibi tabiî ve canlı bir âhengi olan bir kadın sesiydi bu.

Genç adam etrafına bakındı. Az ötede, millî şairin heykeli önünde, arkaları ona dönük dört kişi duruyordu: Uzunca boylu, şişmanca, beyaz esvaplı ve beyaz şapkalı bir kadın, kendinden biraz daha uzun ve çok daha ince, spor gömlekli bir erkeğin koluna asılmıştı; önlerinde sekizer, onar yaşlarında, biri erkek, biri kız iki çocuk, başları havada, ulusal Bulgar şairi İvan Vazof'un heykelini seyrediyorlardı.

— Hayır, çocuğum, yanlış düşünüyorsun. Muhakkak ki.....

Bu ses?... O kadar tatlı bir akışı olan bu ses?...

Dündar, bir başka denizin kıyısında, kırmızı güllerle dolu bir bahçe, ihtiyar ağaçların gölgesine gömülmüş beyaz boyalı bir ev görüyordu ve sarı lüleleri alnına düşen bir çocuk... Sonra sihirli bir keman... Rüzgârlar... Kuşlar... Ve...

— A... Dündar!

Beyazlı kadın dönmüş ve böyle haykırmıştı. Gözgöze geldiler: Düz ve uzun kirpikler içinde renkleri birden seçilemiyen tatlı bakışlı bir çift göz.

— A... Nadide hanımefendi!

Beyazlı kadının uzanan elini sevinçle öptü:

— Siz?... Siz burada ne arıyorsunuz, bayanım?

— Ya sen... Ya siz, burada ne arıyorsunuz, Dündar?...

Birden, kolundaki genç adamı Dündara doğru itti:

— Oğlumu tanırsınız, değil mi?

— Demir mi bu?... Ne kadar büyümüş!...

— Siz de çok büyümüşsünüz Dündar. Koskoca adam olmuşsunuz... Küçüklerimi tanımazsınız, değil mi? — Çocukları gösteriyordu — İpek, Çelik.

— Arkası var —

550

Cem Sultanın kızı

(Baştarafı 6 ncı sahifede)

rinde yaptığım araştırma da bu vakanın Dördüncü Kansovanın ikinci saltanat yılında vukua geldiğini teyit eder mahiyettedir. «908 yılında Şerif Ahmet Cazanî kardeşi Berekât bin Mehmet aleyhine isyan edip bu sırada gelen Mısır kafilesine galebe çalmış fakat 908 Recebinin onuncu günü katledilmiştir (4)». Cem sultanın kızını istiyen kumandanın yendiği âsi şerif bu Ahmet Cazani olsa gerektir.

Cem sultanın kızı İstanbula geldikten sonra saraya alınarak (1504) yılında Sinan paşanın oğluna verilmiştir. Pek romantik bir hayat geçiren bu genç kadın bu tarihte ancak 25-26 yaşında bulunuyordu.

Şehzade Murada gelince, babasının ölümünden sonra amcasının sönmiyen kininden korkarak Rodos şövalyelerine sığınmıştı. Şövalyeler Cem'e oynadıkları kahpe oyunu oğluna da tekrar etmediler. Bilâkis ona büyük hürmet göstererek (Konde) şatosunu ikametine tahsis ettiler ve maiyetine askerî ve mülkî memurlar verdiler. O babası gibi atılgan bir prens olmasa dahi Osmanlı hükümdarlarına karşı daima iyi bir tehdit vasıtası olabilirdi. Şehzade Murat (1522) yılına kadar Rodosta kaldı ve adanın fethi sırasında esir düşerek iki oğlu ile beraber idam olundu. Karısile iki kızı da İstanbula gönderildi. Artık Cem sultanın dertli ailesinde Beyazıt oğullarının neşesini kaçıran bir erkek çocuk kalmamıştı.

Hasan Adnan Giz

(4) Eyüp Sabri paşa: Mir'at-ül-Cezire-tülarap. Sahife 75.

MASKELER AŞAĞI

«En Büyük Tehlike»

nin İçyüzü

Yazan: O. S. O.

Fiatı: 30 kuruş

S a k a

(Baştarafı 12 nci sahifede)

da sokağa girdi. Naciye, zemininden koparılarak, mevkiine yerleştirildi. Kalabalık insan kütleleri arasında, sokaktan çıkmaya çalıştı. Çıkarken de en uçtaki evin köşesinden bir yığın harç döküldü. Şoför geldiğine söydü, ev sahibi bu, mendebur herifin belâsını Allahtan rica etti, yalvardı. Gençler enayiliklerine, ihtiyarlarsa kendi bahçelerinden koparılan bu güle, sahip olamadıklarına yandılar. İşin en kötü tarafı da mahalle sakasına kaldı. Hareketsiz, kinle karışık şaşkınlıkla, Naciyenin gidişini seyretti. Yumruklarını sıktı.. Gözeri, sokağın bütün hududunu çerçeveledi.

Nihayet soluk evin pencereleri önünde durdu.

Baktı. Fakat ne kendini övündürecek sedef rengindeki çamaşırlara ve ne de çeşitli parçalardan teşekkül etmiş bohçanın göz alıcı kumaşına rastıyabildi. İçi burkuldu. Istırabı boğazında düğümlendi, «tevekkel Allah!» der gibi bir vaziyet aldı.

— Nidelim, kısmetimiz bu kadarcıkmış.. dedi.

Ve çıkmaz sokağın hududundan, ebediyen uzaklaştı. Güneş, sıcaklığını gittikçe arttırmış, bir ateş yığını halinde çıkmaz sokağın damlarına yağmıya başlamıştı. Pencerelerde asılmış olan allı, morlu entariler, karışık bir renk havasiyle beraber sırıtıyorlar, mahallenin iki uzaklaşmış varlığına kahkahalar atıyorlardı sanki!..

Mustafa PARLAKAY

TARİHTEN

Fıkralar

Toplayan: Salâhattin Güngör

Tarihteki bütün meşhur simaların bazı vakalar üzerine söylediği nükteler, fıkralar, şiirler...

Fiatı 50 kuruş

Umumî satış yeri:

İstanbul Çınaraltı idarehanesi

Kulaktan Kulağa

ORHAN SEYFİ ORHON

Orhan Seyfi Orhonun günün vakalarına dair yazdığı fıkraları, istihzaları, hicivleri, tenkidleri bir araya toplıyan bu kitabı okuyunuz!

Fiatı 50 kuruş

Yaylâ Türküsü

Halide Nusret ZORLUTUNA

En İnce, en san'atkâr kadın şairimiz Halide Nusret Zorlutuna'nın en seçme şiirlerini bir araya topladığı bu eşsiz şiir mecmuasını bütün edebiyat severlere tavsiye ederiz.

Fiatı 50 kuruş.

Satış yeri: İstanbul, ÇINARALTI İdarehanesi.

Hüseyin Namık Orkun

TÜRK EFSANELERİ

Fiatı 50 kuruş

UMUMİ SATIŞ YERİ:
İSTANBUL-ANKARA CADDESİ
ÇINARALTI İDAREHANESİ Nº 47

Sahibi: Orhan Seyfi ORHON

Basıldığı yer:

Cumhuriyet matbaası — İstanbul